

Гидросфера тарауы

А

Акватория — белгілі бір су айдынының (теңіз, көл, мұхит) беткі аумағы.

Ағын — судың табиғи қозғалысы; өзендер мен бұлақтардағы су ағысының бағыты мен жылдамдығы.

Ағын су — табиғи жолмен ағатын су (өзен, бұлақ, арық сулары).

Ағыстың жылдамдығы — өзен суының қозғалу жылдамдығы, метр/секундпен (м/с) өлшенеді.

Б

Бассейн (өзен) — өзен мен оның салалары ағып өтетін және суын жинайтын жер бедерінің аумағы.

Бұлақ — жер асты суларының табиғи жолмен жер бетіне шығатын көзі.

Булану — судың сұйық күйден бу күйіне өту процесі; Күн энергиясының әсерінен жүреді.

Г

Гейзер — жер астындағы ыстық су мен будың мерзімді түрде атқылауы арқылы пайда болатын табиғи су көзі.

Гидрология — жер беті және жерасты суларының таралуын, қасиеттерін және қозғалысын зерттейтін ғылым.

Гидрометеорология — атмосфера мен гидросферада жүретін су және ауа процестерін бірге зерттейтін ғылым.

Гидросфера — Жердің су қабығы; оған мұхиттар, теңіздер, өзендер, көлдер, мұздықтар және жерасты сулары кіреді.

Гидроэнергетика — судың қозғалыс энергиясын (ағын, толқын, тасқын) электр энергиясына айналдыру саласы.

Д

Дельта — өзеннің теңізге немесе көлге құяр жерінде пайда болатын шөгінді жазық аймақ.

Дүниежүзілік мұхит — планетадағы барлық мұхиттар мен теңіздердің біртұтас жүйесі; Жердің су бетінің шамамен 71%-ын қамтиды.

Е

Еріген су — мұздықтар мен қардың еруінен пайда болатын табиғи су.

Ж

Жаға (жағалау) — су айдыны мен құрлықтың түйіскен бөлігі.

Жаңбыр суы — атмосферадан жаңбыр түрінде түсетін су.

Жер асты сулары — жер қыртысындағы жарықтар мен кеуектерде жиналған табиғи су.

Жерасты суының деңгейі — жер қыртысында су жиналатын қабаттың жоғарғы шекарасы.

Жер беті сулары — өзендер, көлдер, батпақтар, теңіздер мен мұхиттардағы барлық табиғи сулар жиынтығы.

З

Зат айналымы (судағы) — судың табиғи айналымы (булану, конденсация, жауын-шашын, ағын процестері).

И

Инфильтрация — жауын-шашын суларының жерге сіңіп, жерасты суына айналу процесі.

К

Канал — адамдар қолдан жасаған су арнасы (көбінесе суару немесе көлік үшін).

Каспий теңізі — дүние жүзіндегі ең үлкен тұйық су айдыны (теңіз деп аталғанымен, географиялық тұрғыдан көлге жатады).

Көл — құрлықтағы табиғи шұңқырда жиналған су.

Көлдер жүйесі — өзара байланысқан бірнеше көлдің жиынтығы.

Көлтабан — көл орналасқан шұңқырдың түбі.

Көлбеу (өзеннің) — өзен бастауы мен сағасы арасындағы биіктік айырмашылығы.

Құрлық сулары — өзендер, көлдер, мұздықтар және жерасты суларының жиынтығы.

Л

Лагуна — теңіздің құрлыққа еніп жатқан бөлігі арал немесе құм белдеуімен бөлініп қалған тайыз су қоймасы.

Ледник (мұздық) — биік таулар мен полюстерде жиналған, тығыздалған қар массасы.

М

Маусымдық өзен — тек белгілі бір уақытта (көбіне көктемде немесе жауын кезінде) ағатын өзен.

Мұздық — мәңгі мұз бен қар жиналып, тығыздалу нәтижесінде пайда болған табиғи мұз массасы.

Мұзтау (айсберг) — мұздықтардың теңізге бөлініп кеткен үлкен кесегі.

Мұхит — Жердің ең ірі су айдыны; тұздылығы жоғары, тереңдігі үлкен.

Н

Науа (өзен арнасы) — өзен суы ағатын табиғи немесе жасанды ойыс жол.

О

Океанология — дүниежүзілік мұхитты және оның құрамдас бөліктерін зерттейтін ғылым.

Өзен — табиғи жолмен ағатын су ағысы.

Өзен жүйесі — негізгі өзен мен оның барлық салаларының жиынтығы.

Өзен саласы — негізгі өзенге құятын ұсақ өзен.

Өзен бастауы — өзеннің басталатын жері (көбіне бұлақ, көл немесе мұздық).

Өзен сағасы — өзеннің теңізге, көлге немесе басқа өзенге құяр жері.

Өзен аңғары — өзеннің ұзақ уақыт бойы жерді шайып, қазып жасаған төмен аймағы.

П

Пайдалануға жарамды су — адамның тұрмыстық және шаруашылық қажетіне қолдануға болатын су.

Платформа сулары — қатты тау жыныстарының астында жиналған жерасты сулары.

Р

Режим (өзеннің) — өзен суының деңгейі мен ағысының жыл мезгілдеріне байланысты өзгеруі.

С

Сал (өзен) — негізгі өзенге құятын ұсақ өзен немесе бұлақ.

Сарқырама — өзен суының биіктен құлап ағуы нәтижесінде түзілетін табиғи нысан.

Су айналымы (глобалды) — судың атмосфера, гидросфера және литосфера арасындағы үздіксіз қозғалысы.

Су балансы — су айдынына түсетін және одан буланып кететін судың арақатынасы.

Су ресурстары — адамдар мен табиғат қажетіне пайдалануға болатын барлық су қорлары.

Су деңгейі — су айдынындағы судың биіктігі.

Су қоймасы — су жинау және сақтау мақсатында жасалған жасанды су айдыны.

Су температурасы — су массасының жылулық күйін сипаттайтын көрсеткіш.

Су тұздылығы — суда еріген минералды тұздардың мөлшері (%о — промиллемен өлшенеді).

Т

Тайыз су — тереңдігі аз теңіз немесе көл бөлігі.

Теңіз — мұхиттың құрлыққа еніп жатқан бөлігі немесе тұйық су айдыны.

Толқын — желдің әсерінен судың бетінде пайда болатын тербеліс.

Толысу мен қайту (толқын құбылысы) — Ай мен Күннің тартылыс күші әсерінен теңіз суының мерзімді көтерілуі мен төмендеуі.

Ш

Шөгінді (аллювий) — өзен немесе теңіз суының тасымалдаған және шөгіндіріп қалдырған тау жыныстары (құм, саз, қиыршық тас).

Э

Эстуарий — өзеннің теңізге құяр жерінде кеңейіп, тұзды және тұщы су араласатын саға бөлігі.

Экологиялық су тапшылығы — табиғи және антропогендік себептерден судың жетіспеушілігі.

Қ

Қар сызығы — мәңгі қар мен мұздықтар басталатын биіктік шекарасы.

Құрлық сулары — мұхиттан тыс орналасқан табиғи сулар жиынтығы (өзен, көл, мұздық, жерасты суы).